

УДК 378.1:37.014.54

Олексій С. Тарасенко

Київський національний університет технологій та дизайну

ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті визначено існуючі проблеми та тенденції розвитку національної системи вищої освіти, яка в умовах інтеграційних процесів стає найбільш вразливою ланкою для викликів глобалізації та внутрішніх загроз. Систематизовано чинники, які найбільш суттєво впливають на перспективи розвитку вищої освіти в Україні в контексті забезпечення економічної безпеки. Зроблено висновок про необхідність створення на державному рівні механізму протидії загрозам і небезпекам розвитку вищої освіти, реалізація якого сприятиме її безкризовому функціонуванню та досягненню належного рівня економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, система вищої освіти, показники та чинники економічної безпеки.

Алексей С. Тарасенко

Киевский национальный университет технологий и дизайна

ФАКТОРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

В статье определены существующие проблемы и тенденции развития национальной системы высшего образования, которая в условиях интеграционных процессов оказалась наиболее уязвимым звеном для вызовов глобализации и внутренних угроз. Систематизированы наиболее существенные факторы, определяющие перспективы развития высшего образования в Украине в контексте обеспечения экономической безопасности. Сделан вывод о необходимости создания на государственном уровне механизма противодействия угрозам развитию высшего образования, реализация которого обеспечит его бескризовое функционирование и достижение достаточного уровня экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система высшего образования, показатели и факторы экономической безопасности.

Oleksii S. Tarasenko

Kyiv National University of Technology and Design

ECONOMIC SECURITY FACTORS IN HIGHER EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

The paper reveals the current problems and development trends of the national system of higher education, which turned most vulnerable to the challenges of globalization and internal threats in the conditions of integration processes. The major factors that most significantly affect the higher education development prospects in Ukraine in the context of economic security have been generalized. A conclusion has been made about the need to create a mechanism against the threats and dangers to higher education development at the state level. Its implementation will contribute to the crisis-free functioning of the national education system and achieving economic security at an adequate level.

Keywords: economic security, higher education system, economic security indicators and factors.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Законами України «Про освіту» [1], «Про вищу освіту» [2] та Національною доктриною розвитку освіти [3] освіту визначено важливим чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства; стратегічним ресурсом

поліпшення добробуту громадян, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. В зазначених нормативних документах до основних напрямів реалізації політики держави в освітній сфері віднесено: забезпечення пріоритетного розвитку освіти та її доступності для широких верств населення, підвищення її якості відповідно до міжнародних стандартів у сфері освіти, яка є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави в цілому.

В період глобальних технологічних зрушень зростає роль сфери вищої освіти у відтворенні новітніх технологічних укладів та примноженні людського капіталу, без формування і розвитку яких ні країна, ні її окремі регіони не можуть посісти належного місця в існуючій системі міжнародного поділу праці та забезпечити достатній рівень стійкості економічної динаміки, конкурентоспроможності у світових рейтингах та сталого розвитку.

Аналізуючи сучасні тенденції еволюції освітньої системи як складової соціально-економічного розвитку України, необхідно відзначити, що освітній простір не є винятком із сукупності сфер, які потрапляють під вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів. Загострення конкурентної ситуації на ринку освітніх послуг обумовлює підвищення вимог до освітньої та іншої діяльності ВНЗ й визначає актуальність завдання відновлення потенціалу національної системи вищої освіти, підвищення рівня її економічної безпеки.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. В існуючих концепціях національної безпеки до недавнього часу освіта не розглядалася з точки зору її власної безпеки, джерела конкурентних переваг країни, чинника сталого розвитку.

В українській та зарубіжній науковій літературі розроблено: систему уявлень та принципів, що лежать в основі сучасної концепції модернізації вищої освіти (М.Ф. Степко, Я.Я. Боллобаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков, Л.П. Буєва, А.П. Владиславлев, А.В. Даринський, В.С. Ледньов, Л.Л. Уткін, С.В. Калабєкова), механізми та моделі функціонування системи вищої освіти (Т.Б. Боголіб, Л.О. Плахотнікова, Н.Л. Яременко, В.С. Гершунський, Г.Л. Зінченко, В.Г. Онушкін, О.С. Разумовський), в т.ч. теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи (Грищенко І.М., Нанівська Є.В., Нефедова Т.М., Степко М.Ф., Захарін С.В., Крахмальова Н.А., Островецький В.І., Новікова І.Е., Куліков Т.М., Соляннікова С.П., Тарасенко І.О., Хайнацька Ю.Ю.).

Питання управління конкурентоспроможністю системи вищої освіти взагалі та вищих навчальних закладів зокрема висвітлено в працях Іванова Ю.В., Донецької С.С., Климчука А.О., Бондаренка Д.В., Моїсєєвої І.В. Питання інтеграції України в Європейський простір вищої освіти, можливості та проблеми, які є наслідками глобалізаційних процесів, розкрито в [4]. В [5]: розвинуто категорію економічної безпеки із врахуванням специфіки вищих навчальних закладів (ВНЗ) та обґрунтовано необхідність розробки моделі забезпечення економічної безпеки ВНЗ в рамках реформування науки і освіти на інноваційних засадах, враховуючи не лише світові процеси та виклики глобалізації, але й цілі сталого розвитку країни у найближчій та довгостроковій перспективах; визначено найважливіші параметри системи освіти як фактори забезпечення економічної безпеки країни. В [6, 7] визначено особливості, розроблено концептуальні основи та індикативна система економічної безпеки технічних ВНЗ. Питання адаптації системи вищої освіти України в умовах трансформації суспільства висвітлено в [8]. Досить широко в науковій літературі досліджено питання фінансування вищої освіти, пов'язані зі скороченням обсягів бюджетного фінансування вітчизняних ВНЗ; пошуком альтернативних джерела фінансування вищої освіти [9-11].

Невирішені частини проблеми. Аналіз наукової літератури показав, що вища освіта, як суттєвий чинник забезпечення конкурентоспроможності й економічної безпеки країни, є найбільш вразливою ланкою для викликів глобалізації та внутрішніх загроз. Це обумовлює необхідність дослідження чинників економічної безпеки та розробки відповідної стратегії, результатом реалізації якої буде забезпечення високого рівня конкурентоспроможності

національної системи вищої освіти в сучасних соціально-політичних та економічних умовах, враховуючи глобальні, національні та регіональні аспекти.

Мета дослідження полягає у аналізі та систематизації основних чинників, які на сучасному етапі розвитку визначають передумови забезпечення економічної безпеки національної системи вищої освіти.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Проведені дослідження дозволяють сформулювати гіпотезу про те, що глибокі та широкомасштабні економічні, політичні та соціальні трансформації, які викликані як науково-технічним прогресом, так і системними й структурними перетвореннями, обумовлюють необхідність застосування системного підходу до вирішення завдань забезпечення стійкого функціонування та стратегічного розвитку національної системи вищої освіти як однієї з провідних складових національної безпеки та сталого розвитку України. В сучасних реаліях термін «економічна безпека» застосовується до різних економічних систем і суб'єктів господарювання. Найбільш повно розвинута теорія економічної безпеки на макроекономічному рівні. В науковій літературі також наведено розробки, присвячені аналізу економічної безпеки господарюючих суб'єктів на мезо- та мікрорівнях, започатковуються основи для дослідження цієї категорії на рівні вищих навчальних закладів та системи освіти загалом.

Аналіз статистичних даних показав зміну тенденцій розвитку системи вищої освіти [12]. Як свідчать дані табл. 1, починаючи з 2012 року кількість навчальних закладів III-IV рівня акредитації почала зменшуватися, на що вплинула низка об'єктивних чинників системної дії (ринкових, демографічних, соціально-економічних, політичних, в тому числі подій, пов'язаних з ситуацією в Криму та на Сході України).

Таблиця 1

Динаміка показників розвитку вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації
(розраховано автором за даними [12])

Темп зростання до року, коеф.	Значення показника / навчальний рік								
	1990/91	2000/01	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15*	2015/16*	2016/17*
Кількість ВНЗ III-IV рівня акредитації, од.									
	149	315	349	341	334	325	277	288	287
попереднього	-	1,01	0,99	0,99	0,97	0,97	0,85	1,04	1,00
базового	-	2,11	2,34	2,32	2,24	2,18	1,86	1,93	1,93
Чисельність студентів, тис. осіб									
	881,3	1402,9	2129,8	1954,8	1824,9	1723,7	1438,0	1375,2	1369,4
попереднього	-	1,09	0,95	0,92	0,93	0,94	0,83	0,96	0,99
базового	-	1,59	2,42	2,22	2,07	1,96	1,63	1,56	1,55
Прийнято студентів до ВНЗ, тис. осіб									
	174,5	346,4	392,0	314,5	341,3	348,0	291,6	259,9	253,2
базового	-	1,99	2,25	1,80	1,96	1,99	1,67	1,49	1,45
Випускники ВНЗ, тис. осіб									
	136,9	273,6	543,7	529,8	520,7	485,1	405,4	374,0	318,7
базового	-	2,0	3,97	3,87	3,80	3,54	2,96	2,73	2,33
Коефіцієнт відставання за темпами зростання прийнятих до ВНЗ по відношенню до кількості випускників									
	-	0,99	0,57	0,47	0,51	0,56	0,56	0,55	0,62

Примітка: *Показники наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

В наведеному ряді динаміки найбільша кількість ВНЗ припадала на 2010/2011 н.р. (349 ВНЗ), після чого відбулося скорочення вищих навчальних закладів майже на 18%, кількість яких у 2016/2017 н.р. зменшилася до 287 закладів вищої освіти. Аналогічною є тенденція і за показником контингенту студентів, які навчаються у вищих навчальних

зкладах України: їх кількість зростала і максимального значення досягла у 2007/2008 н.р., коли у ВНЗ III-IV рівня акредитації навчалося 2372,5 тис. осіб (найбільше число за усі роки незалежності України). Після цього року почалося поступове (до 2010/2011 н.р.), а починаючи з 2011/2012 н.р. більш стрімке скорочення кількості студентів вищих навчальних закладів. Аналіз даних за показниками прийому та випуску по ВНЗ III-IV рівня акредитації свідчить про критичне відставання в темпах зростання показників прийому до ВНЗ над показниками випуску фахівців вищими навчальними закладами, яке розпочалося ще у 2006/2007 н.р. зі значення 0,96, а протягом останніх років коливалося в межах 0,47-0,62.

Як слушно зазначає Вахович І.М. «рівень розвитку вищої освіти характеризується величиною витрат, рівнем та якісними показниками використання ресурсів (матеріальних, фінансових і трудових), необхідних для її функціонування. У реформуванні вищої освіти існує безліч різноманітних об'єктивних і суб'єктивних проблем, але проблема фінансового забезпечення є найбільш гострою і важливою на даний час, тому необхідне вироблення концептуальної основи для її вирішення» [13].

Слід зазначити, що показник фінансування освіти у % до ВВП демонструє те, як визначається важливість для держави сфери освіти на фоні загального розподілу ресурсів.

В табл. 2 надано дані про видатки на освіту у 2000-2015 рр.

Таблиця 2

Динаміка видатків на вищу освіту в загальній структурі видатків зведеного бюджету на освіту у 2000-2015 рр., млн. грн. (складено за даними [14])

Показники	2000	2005	2010	2013	2014	2015*
Загальні видатки зведеного бюджету, всього	48148,6	141989,5	377842,8	505843,8	523004,8	433159,8
Коефіцієнт зростання до попереднього року		2,95	2,665	1,34	1,03	0,83
з них на освіту всього	7085,5	26801,8	79826,0	105538,7	100105,6	75907,0
Коефіцієнт зростання до попереднього року		3,78262649	2,97838205	1,32210934	0,94852031	0,75826927
у % до загальних видатків	14,7	18,1	21,1	20,9	19,1	17,5
у % до ВВП	4,2	6,1	7,4	7,3	6,4	5,5
у тому числі на вищу освіту	2285,5	7934,1	24998,4	30003,1	28340,5	21059,8
Коефіцієнт зростання до попереднього року		3,4714942	3,15075434	1,20020081	0,94458573	0,7430991
у % до загальних видатків	4,7	5,7	6,6	5,9	5,4	4,9
у % до ВВП	1,3	1,8	2,3	2,1	1,8	1,5

* На 01.10.2015, без урахування видатків бюджетів Автономної Республіки Крим та м. Севастополь

У більшості розвинених країн світу вища освіта переважно фінансується державою. За обсягами фінансування вищої освіти у % до ВВП Україна посідає одне з перших місць у Європі, на рівні скандинавських країн, які лідирують у витратах на освіту: так, у середньому країни ЄС витрачають 1,3% ВВП з державного бюджету на вищу освіту. В Україні у 2010 році цей показник становив 2,3% ВВП (випередила Україну лише Данія – 2,41% ВВП), у 2011 і 2012 – 2%, у 2013, 2014 та 2015 рр. відповідно – 2,1%, 1,8% і 1,5% [14]. Згідно з даними ОЕСР (Організації економічної співпраці та розвитку) частка приватного фінансування освіти становить не більше ніж 15-20%. У скандинавських країнах приватне фінансування не перевищує 5%. З іншого боку є держави, де приватне фінансування (у першу чергу, плата за навчання студентами та спонсорами) становить більше як 50%: США (62%), Південна Корея (73%), Японія (67%), Австралія (56%), Великобританія (54%) [15]. Оскільки в Україні статистика щодо приватного фінансування вищої освіти не ведеться, то приблизна оцінка приватного фінансування складає 0,7% ВВП.

Важливим індикатором розвитку освітньої системи та забезпечення її конкурентоспроможності є динаміка показника інвестицій в освітню сферу, особливо

зважаючи на те, що Україна обрала модель розвитку економіки, заснованої на знаннях. В табл. 3 наведено дані про динаміку показників інвестицій в освіту за абсолютною величиною та їх часток в загальному обсязі інвестицій.

Як свідчать дані табл. 3 частка капітальних інвестицій в освіту в досліджуваному періоді має тенденцію до зниження – від 1% загального їх обсягу у 2007 році і до 0,4% у 2013-2015 рр., що, враховуючи загальний стан освітньої сфери в Україні, не можна вважати позитивним. При цьому протягом останніх п'яти років зростання обсягу капітальних інвестицій в освіту в абсолютному вимірі спостерігалось лише у 2011 році, після чого значення показника знизилось у 2014 році по відношенню до 2010 року більше ніж у 2 рази. Починаючи з 2015 року почалося поступове збільшення показника обсягу інвестицій в освіту, який, проте, не досяг у 2016 році втраченого рівня. Безумовно така ситуація не могла не позначитися на потенціалі вітчизняних ВНЗ, в тому числі і у науковій сфері.

Таблиця 3

Динаміка інвестицій в освіту в Україні (розраховано автором за даними [12, 16])

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Освоєно інвестицій в освіту, млн. грн. у фактичних цінах	1935,0	2224,0	1503,0	1054,0
Освоєно інвестицій в освіту, млн. грн. у фактичних цінах**	1818,4	2090,7	1463,5	1030,5	820,9	1540,0	1827,4
Коефіцієнти зростання** (ланцюгові)	-	1,1	0,7	0,7	0,8	1,9	1,2
Частка інвестицій в освіту, % до загального обсягу інвестицій	1,0	0,9	0,5	0,4	0,4	0,4	0,6

** Дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь (за 2014-2015 роки без урахування частини зони проведення антитерористичної операції)

Враховуючи те, освіта є стратегічно важливою для національної безпеки України сферою, від рівня розвитку якої залежить рівень людського капіталу країни та її майбутнє, роль основного замовника фахівців та інвестора в розвиток освітньої системи повинна відігравати держава. Проте, система державного фінансування освіти в Україні далека від досконалості незважаючи на те, Законом України «Про освіту» передбачено фінансування всієї вищої освіти у розмірі 10% від ВВП. Як зазначається в [15], обґрунтування цієї норми не надано. В той же час, одним з індикаторів успішності реформи вищої освіти в програмі економічних реформ було обрано потрапляння українських вишів до світових рейтингів. Зазначимо, що в одному з найбільш популярних Академічних рейтингів університетів світу, який складає Шанхайський університет Цзяо Тун, лідером за кількістю університетів є США, наступні місця посідають Великобританія та Німеччина (українських ВНЗ у цьому рейтингу немає). В той же час, статистичний аналіз показує існування залежності між присутністю університетів у світових рейтингах і рівнем державного фінансування вищої освіти.

Зважаючи на кризові явища в економіці України, очікувати на кардинальні зміни в системі фінансування вищої освіти у найближчій перспективі не доводиться. Сучасні реалії вимагають створення нової моделі економічної діяльності вищих навчальних закладів, основою якої повинна бути солідарна участь держави, бізнесових кіл і громадян. За результатами аналізу стану фінансування вищої освіти та джерел формування фінансових ресурсів [11, 16] до пріоритетних напрямів удосконалення системи фінансування освіти в контексті забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності вищої освіти, як системи, необхідно віднести:

- 1) забезпечення ефективного розподілу фінансових ресурсів на видатки освітніх послуг з державного та місцевих бюджетів у розмірах, достатніх для розвитку вищих навчальних закладів, враховуючи стан матеріально-технічної та лабораторної бази, можливості відтворення потенціалу науково-педагогічних кадрів та розвитку науки;
- 2) посилення контролю та здійснення систематичного аналізу цільового використання коштів на освіту;

3) удосконалення методів визначення обсягів фінансування освіти та розробка нормативів фінансування із врахуванням мінімальних соціальних стандартів обов'язкового фінансового забезпечення розвитку освіти;

4) удосконалення механізму фінансування освіти в Україні із врахуванням міжнародного досвіду, перехід на багатоканальне фінансування, прийняття рішучих заходів щодо збільшення та диверсифікації джерел фінансування вищої освіти та оптимізації їхньої структури;

5) удосконалення науково-методичного та інформаційного забезпечення освітнього процесу, створення умов для проведення фундаментальних та прикладних досліджень у ВНЗ, які виступатимуть додатковим джерелом фінансування вищої освіти та сприятимуть підвищенню рівня конкурентоспроможності національних ВНЗ;

6) розвиток системи освітнього кредитування, що сприятиме забезпеченню доступності освітнього кредиту для широких верств населення; стимулюванню платоспроможного попиту на ринку освітніх послуг; збільшенню обсягу фінансових ресурсів у закладах вищої освіти; залученню фінансових ресурсів у сферу довгострокового освітнього кредитування.

Аналіз сучасних тенденцій та закономірностей розвитку освітньої системи в умовах глобальних викликів дозволяє зробити висновок про наявність взаємозв'язку між економічною безпекою та конкурентоспроможністю вищої освіти загалом та окремих вищих навчальних закладів як суб'єктів освітнього процесу, зокрема. Це пояснюється тим, що між рівнем економічної безпеки та конкурентоспроможності ВНЗ існує зв'язок, оскільки високі позиції вітчизняних ВНЗ в міжнародних і національних системах рейтингового оцінювання, що визначають попит як на освітні послуги, так і на випускників, є запорукою безкризового функціонування ВНЗ, а, отже, і належного рівня економічної безпеки системи вищої освіти України.

За результатами проведених досліджень визначено причини загострення ситуації на ринку освітніх послуг, наслідком яких є зниження конкурентоспроможності та рівня економічної безпеки ВНЗ, серед яких: укрупнення ВНЗ за рахунок об'єднання декількох з метою збільшення ринкової частки та підвищення рейтингу внаслідок приєднання другорядного ВНЗ до лідера; несприятлива демографічна ситуація, наслідком якої є зменшення кількості абітурієнтів, та повільне зростання попиту на освітні послуги; диспропорція в тенденціях зміни кількості закладів I-II і III-IV рівнів акредитації та, як наслідок, випускників; зниження купівельної спроможності населення, що призводить до зміни попиту на освітні послуги; зростання витрат на вихід з ринку та зміцнення вхідних бар'єрів; входження України в Європейський освітній і науковий простір та, як результат, конкуренція із зарубіжними ВНЗ.

До економічних проблем, які потрапляють до групи небезпек за впливом на рівень економічної безпеки та визначають перспективи розвитку вищої освіти необхідно віднести [13]: недостатній рівень фінансового забезпечення закладів вищої освіти та, як наслідок, зниження обсягів і якості ресурсів (матеріальних, фінансових і трудових); матеріально-технічна база ВНЗ, яка характеризується високим рівнем зношеності основних засобів, унеможливорює проведення наукових досліджень на сучасному рівні та позначається на кваліфікаційних характеристиках випускників; недостатній рівень інвестування в поліпшення матеріально-технічної бази, інформатизацію освіти та інноваційний розвиток ВНЗ; низький рівень оплати праці працівників вищої кваліфікації у ВНЗ та, як наслідок, зниження рівня якісного складу науково-педагогічних працівників через плінність кадрів; регіональні диспропорції у фінансуванні підготовки студентів в різних регіонах України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визнання вирішальної ролі вищої освіти для перебудови економіки України на інноваційних засадах, переходу до вищих технологічних укладів на основі розвитку науки і техніки, примноження людського капіталу та

сталого розвитку обумовлює необхідність розробки загальної концепції забезпечення економічної безпеки національної економіки на основі максимального використання потенціалу системи вищої освіти з урахуванням вимог сучасності. В основі економічної безпеки національної системи вищої освіти лежить економічна безпека окремих вищих навчальних закладів, яка є результатом реалізації відповідної стратегії на різних рівнях задля стійкого розвитку та конкурентоспроможності як системи вищої освіти в цілому, так і її окремих складових.

Зазначене дозволяє зробити висновок про необхідність створення механізму протидії загрозам і небезпекам розвитку вищої освіти як системи, основними з яких визначено: зниження конкурентоспроможності національних ВНЗ та, як наслідок, відтік абітурієнтів і науково-педагогічних працівників за кордон, втрата потенціалу наукових шкіл, падіння престижу професій науковця та педагога, недофінансування закладів вищої освіти, криза неплатежів внаслідок інфляції, погіршення демографічної ситуації та соціально-економічні потрясіння. Важливою складовою цього механізму є державна політика щодо розвитку та модернізації системи освіти в цілому та вищої освіти зокрема з метою підвищення конкурентоспроможності ВНЗ як на національному, так і міжнародному рівнях.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (ostannia redaktsiia 26.01.2016 roku) [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua>
2. Zakon Ukrainy „Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 roku № 1556-VII [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Natsionalna doktryna rozvytku osvity [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Modernizatsiia vyshchoi osvity Ukrainy i Bolonskyi protses: Materialy do pershoi lektsii / Ukl. M.F. Stepko, Ya.Ia. Boliubash, K.M. Levkivskiy, Yu.V. Sukharnikov; vidp. red. M.F. Stepko. – K.: Yzd.-vo MONU, 2004. – 24 s.
5. Batova V.N. Ekonomicheskaya bezopasnost' uchrezhdeniya vysshego professional'nogo obrazovaniya v usloviyakh globalizatsii / V.N. Batova // Elektronnyy nauchnyy zhurnal «Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya». – № 1 (Chast' 1). – 2015. [Elektronnyy resurs] / Rezhim dostupa: <http://www.science-education.ru>
6. Shiryayev M.V. Ekonomicheskaya bezopasnost' vysshego obrazovaniya: kontseptual'nye osnovy / M.V. Shiryayev // Fundamental'nye issledovaniya. – 2015. – № 11-6. – S. 1272-1276; URL [Elektronnyy resurs] / Rezhim dostupa: <http://www.fundamental-research.ru>
7. Dmitriev S.M. Ekonomicheskaya

Література

1. Закон України «Про освіту» (остання редакція 26.01.2016 року) [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua>
2. Закон України „Про вищу освіту» від 01.07.2014 року № 1556-VII [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>
4. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до першої лекції / Укл. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков; відп. ред. М.Ф. Степко. – К.: Изд.-во МОНУ, 2004. – 24 с.
5. Батова В.Н. Экономическая безопасность учреждения высшего профессионального образования в условиях глобализации / В.Н. Батова // Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования». – № 1 (Часть 1). – 2015. [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.science-education.ru>
6. Ширяев М.В. Экономическая безопасность высшего образования: концептуальные основы / М.В. Ширяев // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 11-6. – С. 1272-1276; URL [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.fundamental-research.ru>
7. Дмитриев С.М. Экономическая

bezopasnost' tekhnicheskogo vuza: sistema indikatorov / S.M. Dmitriev, M.V. Shiryayev, S.N. Mityakov // Vysshee obrazovanie v Rossii. – 2014. – № 3. – S. 11–20.

8. Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh transformatsii suspilstva: stan, problemy, tendentsii rozvytku, 2007-2011 rr.: nauk.-dopom. bibliohr. pokazhch. Vyp. 2. Ch.2 / NAPN Ukrainy, DNPB Ukrainy im. V.O. Sukhomlinskoho, In-t vyshchoi osvity; [uporiad.: Lysytsia N.V., Chornoivan H.P., Stelmakh N.A., Aivazova L.M., Bublik N.M.; nauk. konsultant Korolov B.I.; nauk. red. Rohova P.I.; bibliohr. red. Ponomarenko L.O.]. – Kyiv, 2014. – 416 s.

9. Plakhotnikova L. O. Udoshkonalennia umov finansuvannia vyshchoi osvity yak osnovnoho chynnyka pidgotovky fakhivtsiv / L.O. Plakhotnikova // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2008. – № 1. – С.141-146.

10. Iaremenko L. M. Napriamy vdoskonalennia mekhanizmu finansuvannia vyshchoi osvity v Ukraini / L.M. Yaremenko // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2007. – № 7. – С.153-157.

11. Shevchenko L.S. Finansuvannia vyshchoi osvity: podolannia zahroz resursnoi zalezhnosti [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <http://www.rusnauka.com>

12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ofitsiyni sait [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <http://ukrstat.gov.ua>

13. Vakhovych I.M. Stan i problemy vyshchoi osvity v Ukraini / I.M. Vakhovych, L.I. Ishchuk, S.O. Pyrih // Aktualni problemy ekonomiky. – 2014. – № 1(151). – S. 63-69.

14. Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2015/2016 navchalnogo roku [statystychni biuleten za red. O.O. Karmazina] – K.: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2016. – 171 s.

15. Finansuvannia systemy vyshchoi osvity: svitova praktyka i ukrainske sohoddennia [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <http://liberal.in.ua>.

16. Dzherela finansuvannia vyshchykh navchalnykh zakladiv / O. Yu. Butska [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <http://www.sworld.com.ua>.

безопасность технического вуза: система индикаторов / С.М. Дмитриев, М.В. Ширяев, С.Н. Митяков // Высшее образование в России. – 2014. – № 3. – С. 11–20.

8. Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку, 2007-2011 рр.: наук.-дпом. бібліогр. показч. Вип. 2. Ч.2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлінського, Ін-т вищої освіти; [упоряд.: Лисиця Н.В., Чорнойван Г.П., Стельмах Н.А., Айвазова Л.М., Бублик Н.М.; наук. консультант Корольов Б.І.; наук. ред. Рогова П.І.; бібліогр. ред. Пономаренко Л.О.]. – Київ, 2014. – 416 с.

9. Плахотнікова Л. О. Удосконалення умов фінансування вищої освіти як основного чинника підготовки фахівців / Л.О. Плахотнікова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 1. – С.141-146.

10. Яременко Л. М. Напрями вдосконалення механізму фінансування вищої освіти в Україні / Л.М. Яременко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 7. – С.153-157.

11. Шевченко Л.С. Фінансування вищої освіти: подолання загроз ресурсної залежності [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.rusnauka.com>

12. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>

13. Вахович І.М. Стан і проблеми вищої освіти в Україні / І.М. Вахович, Л.І. Іщук, С.О. Пиріг // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 1(151). – С. 63-69.

14. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/2016 навчального року [статистичний бюлетень за ред. О.О. Кармазіна] – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 171 с.

15. Фінансування системи вищої освіти: світова практика і українське сьогодні [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://liberal.in.ua>

16. Джерела фінансування вищих навчальних закладів / О. Ю. Буцька [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua>